

Mezi sociální determinací a singularitou. Autorská postura podle Jérôma Meizoze*

Josef Šebek

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav české literatury a komparatistiky
josef.sebek@ff.cuni.cz

Současná francouzská sociologie literatury se stále nachází pod silným vlivem Pierra Bourdieua a jeho bádání, shrnutého v knize *Pravidla umění. Vznik a struktura literárního pole* (1992, česky 2010). Řada badatelů a badatelek se jeho teorií literárního pole inspiruje a narážejí přitom na nejrůznější problémy, což někdy vede ke konceptuálním inovacím. Jedním z takových témat je abstraktnost Bourdieuovy teorie autora a to, že aktéři pole — tj. v první řadě právě autoři — jsou v ní do značné míry redukováni na proces zaujímání pozic na základě dostupné struktury pozic a svých dispozic; jejich individualita se tak vytrácí a projevy jejich osobnosti, které nejsou striktně textové, ustupují do pozadí.

Otázkou individuality autora se zabýval švýcarský literární historik a sociolog Jérôme Meizoz (* 1967) a přišel s pojmem *postura*, představujícím individuální způsob zaujetí pozice v literárním poli a sjednocujícím vystupování autora jako osoby a jeho sebe prezentaci v textu. *Postura* tedy zastřešuje prezentaci autora v textu i mimo něj, přičemž Meizoz předpokládá, že tyto dva aspekty jsou ve vzájemném souladu. *Postura* není chtěnou a umělou pózou, ale nezbytností: autor se nemůže neprezentovat; současně jeho sebe prezentace není ani autentickým „sebeobnažením“, ale spíše nasazením určité masky, přijetím strategie sebe prezentace. Meizoz věnoval pojmu *postura* a souvisejícím otázkám několik knih: *Postures littéraires. Mises en scène modernes de l'auteur* (Literární postury. Moderní inscenování autora, 2007); *La fabrique des singularités. Postures littéraires II* (Vytváření singularity. Literární postury II, 2011); *La littérature « en personne ». Scène médiatique et formes d'incarnation* („Vtělená“ literatura. Mediální scénografie a formy ztělesnění, 2016). Každá z nich obsahuje teoretické pasáže a především analýzy postur francouzských autorů, jako jsou Charles Péguy, Henri Poulaille, Blaise Cendrars, Charles-Ferdinand Ramuz, Louis-Ferdinand Céline, Annie Ernaux, Michel Houellebecq a řada dalších.

Jedna z genealogických linií pojmu *postura* vede k Ervingu Goffmanovi a k izraelské teoretičce komunikace Ruth Amossy, zabývajícími se strategiemi sociální (sebe) prezentace v řečovém i neverbálním jednání. Meizozův pojem však má poměrně boha-

* Text a překlad vznikly v rámci Programu institucionální podpory pěstované na Univerzitě Karlově (Q12 Literatura a performativita).

tou historii i přímo v lingvistice a literární vědě, kde je úzce spojen s dalším konceptem — *étos*. Někteří badatelé — zejména jazykovědec Dominique Maingueneau a literární historik Alain Viala — jako zastřešující označení autorské sebe prezentace zvolili právě tento pojem s kořeny v antické teorii rétoriky, Meizoz jej však rezervuje pro jednu ze dvou základních složek postury — textovou sebe prezentaci autora.

Text, který jsme vybrali k překladu, spojuje základní teoretický výklad o postuře s rozbořením postury Jeana-Jacquesa Rousseaua, který je podle Jérôma Meizoze v tomto kontextu klíčový, neboť je otcem ne-li literární postury jako takové, pak určité postury „skromného řemeslníka“ a „spisovatele z lidu“, nesmírně vlivné v následujících dvou stoletích literárního vývoje. Rousseau svou posturu v pravém slova smyslu inscenuje, svou sebe prezentací je až posedlý a ta se stává i úběžníkem jeho komunikace s dalšími autory a se čtenáři. Rousseau zároveň svými *Vyznáními*, *Sny samotářského chodce*, *Dialogy* a dalšími texty přináší svědectví zrodu moderní subjektivity.

Jak je patrné z vlivu, který Rousseauova sebestylizace měla na pozdější autory, postura není zcela singulární či individuální, ale postupem času vznikl jistý repertoár postur (vedle autora z lidu například prokletý básník anebo šašek), které sice vždy vykazují individuální specifika a jsou zakotveny v konkrétním literárněhistorickém kontextu, nicméně akt jejich zaujetí je do jisté míry mimetickým činem, odkazujícím na postury vytvořené či přijaté předchůdci a aktérům literárního pole i čtenářům již předem srozumitelné.

Další aspekty postury objasňuje Jérôme Meizoz přímo ve své studii. Zde zmiňme ještě to, že Meizoz posturu — resp. její složku, textový *étos* — analyzuje přednostně v nefikčních textech, jako jsou autobiografie, korespondence a zejména předmluvy. Ve svých novějších pracích sice připouští, že i ve fikčních textech je takováto analýza možná, je však spojena s problémem vícero textových subjektů s různou mírou „autenticity“ a zodpovědnosti za akt vypovídání, zatímco v případě nefikčních textů předpokládá, že jejich subjekt je možné s netextovým autorem ztotožnit.

Zkoumání autorských postur nejenže umožňuje propojení textu a sociálního kontextu, ale je zvláště aktuální v současnosti, kdy se autoři prezentují velmi různorodými způsoby a s čtenáři komunikují (zdánlivě) velmi přímo. Tato komunikace se neomezuje na tradiční tištěná a audiovizuální média, ale zahrnuje například také sociální sítě. Vytváření vlastního obrazu posilujícího atraktivitu textů i jejich autora a usměrňujícího jejich recepci je fenoménem, k němuž má pojem postury co říci; současně si díky němu můžeme uvědomit, že tento fenomén není nový, ale souvisí jak s genezí postavy moderního spisovatele a intelektuála, tak se širšími sociálními jevy, jako byl vznik knižního trhu nebo expanze tištěných médií a početní nárůst jejich čtenářstva od druhé poloviny 18. století.